

Základní pojmy občanského práva hmotného

Daniel Bartoň

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Základy práva, 27. listopadu 2013

Koncepce NOZ

Změny v NOZ

Systematika NOZ

Základní zásady
občanského práva

Soukromé právo

Ochrana soukromých práv

Osoby

Všeobecná ustanovení

Fyzické osoby

Právnícké osoby

Prameny a
literatura

Závěr

Přehled přednášky

Základní pojmy
občanského práva
hmotného

Daniel Bartoň

Koncepce NOZ

Změny v NOZ

Systematika NOZ

Koncepce NOZ

Změny v NOZ

Systematika NOZ

Základní zásady občanského práva

Soukromé právo

Ochrana soukromých práv

Základní zásady
občanského práva

Soukromé právo

Ochrana soukromých práv

Osoby

Všeobecná ustanovení

Fyzické osoby

Právnícké osoby

Osoby

Všeobecná ustanovení

Fyzické osoby

Právnícké osoby

Prameny a
literatura

Závěr

Principiální změny v NOZ

- ▶ Obrat od státostřednosti k člověkostřednosti
- ▶ Použití soukromoprávních metody a formulací místo veřejnoprávních
- ▶ Spojení roztráštěné právní úpravy do jednoho kodexu
- ▶ Návrat k předsocialistické terminologii

Základní pojmy
občanského práva
hmotného

Daniel Bartoň

Koncepce NOZ

Změny v NOZ

Systematika NOZ

Základní zásady
občanského práva

Soukromé právo

Ochrana soukromých práv

Osoby

Všeobecná ustanovení

Fyzické osoby

Právnícké osoby

Prameny a
literatura

Závěr

Jednotná formulace domněnek a fikcí

- ▶ Vyvratitelná právní domněnka: „má se za to, že“
- ▶ Nevyvratitelná právní domněnka: „platí, že“
- ▶ Právní fikce: „považuje se za“, „hledí se na“

Systematika NOZ (5 částí)

- ▶ **Obecná část** (předmět úpravy a základní zásady, osoby, zastoupení, věci, právní skutečnosti)
- ▶ **Rodinné právo** (manželství, příbuzenství a švagrovství, péče o dítě)
- ▶ **Absolutní majetková práva** (věcná práva, dědické právo)
- ▶ **Relativní majetková práva** (závazky)
- ▶ **Ustanovení společná, přechodná a závěrečná**

Soukromé právo

- ▶ Soukromé právo je tvořeno ustanoveními právního řádu upravujícími vzájemná práva a povinnosti osob
- ▶ § 1 odst. 2 NOZ: *Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*
- ▶ § 3 odst. 1 NOZ: *Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*

Výklad (§ 2 NOZ)

- 1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.
- 2) Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.
- 3) Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.

Zásady soukromého práva (§ 3 odst. 2 NOZ)

- a) každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí,
- b) rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,
- c) nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých,
- d) daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny,
- e) vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká, a
- f) nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží.

Zásady soukromého práva (§ 4 a 5 NOZ)

- ▶ Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.
- ▶ Kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem spojena. Jedná-li bez této odborné péče, jde to k jeho tíži.
- ▶ Proti vůli dotčené strany nelze zpochybnit povahu nebo platnost právního jednání jen proto, že jednal ten, kdo nemá ke své činnosti potřebné oprávnění, nebo komu je činnost zakázána.

Zásady soukromého práva (§ 6 až 8 NOZ)

- ▶ Každý má povinnost jednat v právním styku poctivě.
- ▶ Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.
- ▶ Má se za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.
- ▶ Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.

Ochrana soukromých práv

- ▶ Každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u orgánu vykonávajícího veřejnou moc. Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem veřejné moci soud.
- ▶ Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.

Svépomoc (§ 14 NOZ)

- 1) Každý si může přiměřeným způsobem pomoci k svému právu sám, je-li jeho právo ohroženo a je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě.
- 2) Hrozí-li neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může jej každý, kdo je takto ohrožen, odvrátit úsilím a prostředky, které se osobě v jeho postavení musí jevit vzhledem k okolnostem jako přiměřené. Směřuje-li však svépomoc jen k zajištění práva, které by bylo jinak zmařeno, musí se ten, kdo k ní přikročil, obrátit bez zbytečného odkladu na příslušný orgán veřejné moci.

Právní osobnost a svéprávnost

- ▶ **Právní osobnost** je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.
- ▶ **Svéprávnost** je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).
- ▶ Právní osobnosti ani svéprávnosti se nikdo nemůže vzdát ani zčásti; učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu.

Osoba blízká (§ 22 odst. 1 NOZ)

- ▶ příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner
- ▶ jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní; má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí

Fyzická osoba

- ▶ člověk má právní osobnost od narození až do smrti
- ▶ § 25 NOZ: *Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.*
- ▶ § 24 NOZ: *Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná.*

Zletilost

- ▶ § 30 odst. 1 NOZ: *Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.*
- ▶ Před nabytím zletilosti se plné svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti soudem nebo uzavřením manželství
- ▶ § 31 NOZ: *Má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.*

Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat

- ▶ Pokud člověk vlastní nezpůsobilost očekává, může učinit **předběžné prohlášení** o tom, jak či kým mají být jeho záležitosti spravovány
- ▶ Člověk, který potřebuje **nápomoc při rozhodování**, protože mu v něm duševní porucha působí obtíže, si může s podpůrcem sjednat poskytování podpory (smlouva o nápomoci musí být schválena soudem)
- ▶ **Zastoupení členem domácnosti** – pokud duševní porucha brání zletilému právně jednat (zastoupení nutno schválit soudem)
- ▶ **Omezení svéprávnosti** – jen v zájmu daného člověka, po jeho zhlédnutí a poté, co je vyvinuto potřebné úsilí ke zjištění jeho názoru; jen pokud neexistuje méně omezující opatření k dosažení stejného účelu; omezit svéprávnost může pouze soud, a to jen na 3 roky (možnost prodloužit)

Ochrana osobnosti (§§ 81 a 82)

- ▶ Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.
- ▶ Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.
- ▶ Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.
- ▶ Po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých.

Ochrana osobnosti – speciální případy

- ▶ Podoba a soukromí
- ▶ Právo na duševní a tělesnou integritu
- ▶ Práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu
- ▶ Nakládání s částmi lidského těla a ochrana těla po smrti

Základní pojmy
občanského práva
hmotného

Daniel Bartoň

Koncepce NOZ

Změny v NOZ

Systematika NOZ

Základní zásady
občanského práva

Soukromé právo

Ochrana soukromých práv

Osoby

Všeobecná ustanovení

Fyzické osoby

Právnícké osoby

Prameny a
literatura

Závěr

Právnícká osoba

- ▶ Organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná
- ▶ Může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou
- ▶ Zpravidla zapisovány do veřejných rejstříků

Ustavení, vznik, zrušení, likvidace, zánik

- ▶ Právníckou osobu lze **ustavit** zakladatelským právním jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis
- ▶ Právnícká osoba zpravidla **vzniká** dnem zápisu do veřejného rejstříku
- ▶ Právnícká osoba se **zrušuje** právním jednáním, uplynutím doby, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo dosažením účelu, pro který byla ustavena, a z dalších důvodů stanovených zákonem
- ▶ Po zrušení právnícké osoby zpravidla následuje **likvidace**, jejímž cílem je vypořádání majetku, vyrovnání dluhů a naložení s čistým majetkovým zůstkem
- ▶ Právnícká osoba zapsaná ve veřejném rejstříku **zanikne** dnem výmazu z tohoto rejstříku; pokud nepodléhá zápisu, tak dnem skončení likvidace

Veřejná prospěšnost (§ 146 NOZ)

Veřejně prospěšná je právnická osoba, jejímž posláním je přispívat v souladu se zakladatelským právním jednáním vlastní činností k dosahování obecného blaha, pokud na rozhodování právnické osoby mají podstatný vliv jen bezúhonné osoby, pokud nabyla majetek z poctivých zdrojů a pokud hospodárně využívá své jmění k veřejně prospěšnému účelu.

Základní pojmy
občanského práva
hmotného

Daniel Bartoň

Koncepce NOZ

Změny v NOZ

Systematika NOZ

Základní zásady
občanského práva

Soukromé právo

Ochrana soukromých práv

Osoby

Všeobecná ustanovení

Fyzické osoby

Právnické osoby

Prameny a
literatura

Závěr

Druhy právnických osob I

- ▶ **Korporace** – společenství osob
  - ▶ **Spolek**
    - ▶ korporace založená nejméně třemi osobami vedenými společným zájmem k uspokojování a ochraně takového zájmu
    - ▶ hlavní činností spolku nemůže být podnikání nebo jiná výdělečná činnost
    - ▶ založen na dobrovolnosti, samosprávě a oddělení majetkových sfér spolku a jeho členů s vyloučením zákonného ručení členů spolku za spolkové dluhy
  - ▶ Obchodní korporace

Druhy právnických osob II

- ▶ **Fundace** – právnická osoba vytvořená majetkem vyčleněným k určitému účelu
  - ▶ **Nadace** – má trvale svými výnosy sloužit společensky nebo hospodářsky užitečnému účelu, vyjma podpory politických stran a hnutí
  - ▶ **Nadační fond** – neslouží trvalému účelu, tudíž není nutné stanovit, aby vklady a dary do nadačního fondu splňovaly předpoklad trvalého výnosu
- ▶ **Ústav** – právnická osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky; výsledky této činnosti jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených

Prameny a literatura

- ▶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- ▶ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, dostupná např. na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- ▶ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/>

Závěr

- ▶ Dotazy
- ▶ Příště: zastoupení, věci, právní skutečnosti, ochrana spotřebitele
- ▶ Přečíst: nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. listopadu 2013 sp. zn. I. ÚS 3512/11 (ochrana spotřebitele ve věci modemů UPC)